

I. AFKOMST

Aan de River Tay in het bergachtige Schotland ligt de plaats Perth, momenteel een stad met zo'n 45.000 inwoners. Perth is de naamgever van een groot aantal plaatsen elders in de wereld, waarvan de West-Australische stad Perth de bekendste is. Het Schotse Perth, dat enkele jaren de hoofdstad van Schotland was, is in kerkhistorische kring vooral bekend als de geboorteplaats van Alexander Comrie, die daar op 16 december 1706 het levenslicht zag.

Al eerder deed Perth van zich spreken, namelijk toen daar in augustus 1618 de Gereformeerde Kerk van Schotland met meerderheid van stemmen vijf artikelen aanvaardde, die koning Jacobus VI had voorgelegd. De koning trachtte hiermee wat meer eenheid te bewerkstelligen tussen de Schotse kerk en de Anglicaanse kerk. Zoals de vijf artikelen van de Remonstranten veel beroering verwekten in ons land en een belangrijk agendapunt vormden van de roemruchte Dordtse Synode van 1618-1619, zo wekten ook de *Five Articles of Perth* van Jacobus in 1618 nogal wat beroering. Ze werden aanvankelijk goedgekeurd door het Parlement in 1621, maar later door de synode van Glasgow in 1638 weer terzijde gesteld.

Reformator John Knox

De St. John's Kirk is in Perth het oudste gebouw (1126). In 1924 werd de kerk voor het laatst gerestaureerd, als blijk van respect voor de slachtoffers van de Eerste Wereldoorlog. Tussen 1126 en 1924 is

Stadsgezicht van Perth begin 16^e eeuw

St. John's kerk in Perth

er heel wat aan de kerk veranderd en verbouwd. De Schotse Reformatie is juist in deze kerk begonnen. Het was namelijk de Schotse reformator John Knox die hier op 11 mei 1559 zijn beroemde preek hield tegen de beeldenverering en de vervloekte paapse mis. Toen de predikatie geëindigd was, gingen de mensen rustig uiteen. Slechts een paar nietsnutten bleven in de kerk rondhangen. Zij waren er getuige van dat een priester na de indrukwekkende preek van Knox op provocerende wijze voorbereidingen trof om de mis te bedienen. Toen een jongen daarover wat afkeurende opmerkingen maakte, kreeg hij een klap van de geestelijke. En toen was het hek van de dam. Er werd met stenen gegooid en binnen de kortste tijd werden alle beelden en versieringen in de kerk vertrapt. Een opgewonden menigte deed de rest: 'Spoedig werd het gepeupel door het lawaai aangetrokken. Toen dit volk zag dat er in de kerk niets meer voor hen te doen was, dreef een plotselinge en onweerstaanbare drang hen naar de kloosters. Zij lieten zich niet bedwingen door het gezag van de overheid en evenmin door de overredende taal van de predikanten, die zodra ze van de rellen hoorden erbij gekomen waren. Weldra lagen de huizen van de dominicanen en het kostbare gebouw

Beeldenstorm in Perth (1559)

van de kartuizers in puin.¹ Knox zelf kon de wijze waarop dit alles gebeurde niet waarden. Hij sprak over ‘het geboefte’. Uiteraard kreeg hij wel de schuld van het oproer.

De Erskines

De bekend geworden Schotse predikers Ralph en Ebenezer Erskine hebben in de St. John’s Kirk vaak het Woord bediend. Waarschijnlijk ook Thomas Boston, de predikant van Ettrick. Alexander Comrie zat dan onder hun gehoor. Hij heeft ook catechetisch onderwijs van de Erskines gehad. Comrie heeft later Ralph Erskine ‘mijn getrouwen ouden Vrient’ genoemd, ‘welken Godt tot mijne bestiering in mijn jeucht gebruikt heeft’. Het bleef niet alleen bij catechetisch onderwijs, want Comrie heeft ook getuigd van de vrije genade Gods die hij als een van de grootste zondaren mocht proeven en smaken. Het onderwijs werd derhalve reeds op jonge leeftijd in zijn hart en leven toegepast. Het is geen wonder dat Comrie later menigmaal met hoogachting schreef over de genoemde voorgangers: ‘Want het Woordt Gods my ingeplant zynde in Schotlandt, daar ik myne Belydenisse geleert hebbe, onder het onderwys van beide

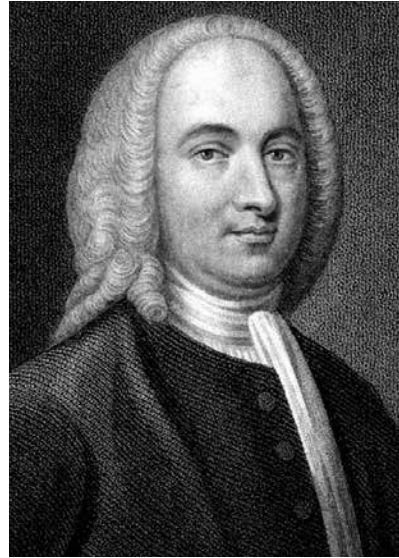
Ralph Erskine

Thomas Boston

1. McCrie. *Leven John Knox*, p. 128-129.

Broederen de groote Erskines². Nog andere bekende namen zijn aan de kerk te Perth verbonden, zoals die van William Cowper, wiens *Opera Omnia* (1650) in het Nederlands vertaald werd: *Alle Theologische Wercken* van Wilhelmus Couper.

Ebenezer Erskine

De Schotse Afscheiding

Nog een belangrijk kerkhistorisch feit moet verhaald worden, als het gaat over de geboorteplaats van Comrie. We doelen op de herfstzitting van de synode van het district Perth en Stirling, die op 10 oktober 1732 geopend werd door Ebenezer Erskine. Hij deed dat met woorden uit Psalm 118: ‘De steen, dien de bouwlieden verworpen hadden, is tot een hoofd des hoeks geworden’ (vers 22). In deze preek gaf hij ook kritiek weer betreffende het patronaatsrecht. Dat recht hield in dat het beroepingswerk niet gebeurde door de plaatselijke gemeente, maar dat de landheer zijn stem liet gelden. Die preek werd Ebenezer niet in dank afgenomen. En toen hij samen met zijn broer en nog enkele predikanten zijn protest ook liet horen tijdens de daaropvolgende General Assembly, kwam het zelfs tot een schorsing: ‘Zij verlieten de vergaderzaal en gingen kort daarop over tot de stichting van de Secession Church. Zij beschouwden hun kerk als de wettige voortzetting van de Kerk van Schotland, omdat zij zich hadden losgemaakt van de on-Bijbelse dwang en wetten, die de vrijheid van de kerk van Christus schaadden.’³

Dit was in de verlichte achttiende eeuw een uitvloeisel van het feit dat de klassieke leer van de Reformatie onder druk kwam te staan. In die tijd groeide Comrie op en dezelfde situatie zou hij wat later

2. *Berigt*, p.25.

3. *Hul. Reis Schotse kerkhistorie*, p. 107.

aantreffen in ons vaderland, want ook hier begon de rationalistische geest in de kerken door te dringen. Comrie, beducht voor een verstandelijk beredeneerd geloof, heeft in woord en geschrift steeds naar voren gebracht dat het werk van de zaligheid doorleefd moest worden in het hart van de zondaar.

Voorgeslacht

De geboorteplaats van Comrie is dus Perth. Het voorgeslacht heeft echter gewoond in het plaatsje Comrie, dat zo'n veertig kilometer verwijderd ligt van Perth in een mooi natuurgebied tussen rivieren en heuvels. Kort vóór de geboorte van Alexander verhuisden zijn ouders van Comrie naar Perth. Sommige bronnen melden dat Alexander toch nog gedoopt zou zijn in Comrie. De naam 'Comrie' is afgeleid van het Keltische woord 'conruith'. Dat betekent: samenvoeging van verschillende stromen. Het gaat in dit geval om River Lednock en Water of Glenartney, die zich hier samenvoegen tot de River Earn. Heden ten dage is daar nog steeds het *Comrie House* te vinden, waar de ouders van Alexander, Patrick Comrie en Rachell Vause, gewoond hebben. Het geslacht Comrie had van vader op zoon de landerijen rond het *Comrie House* in bezit. En hoewel Patrick

Gezicht op Comrie

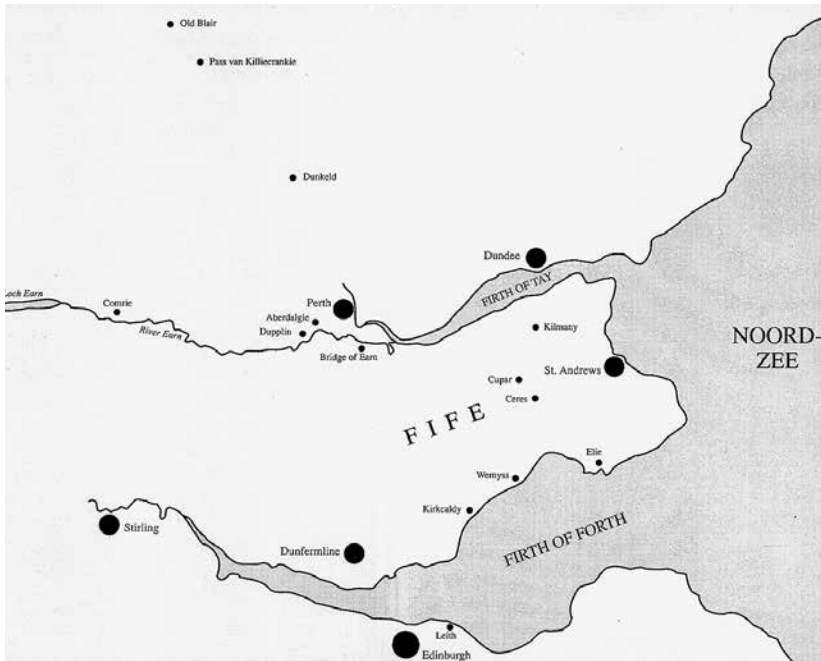

Comrie House

naar Perth verhuisde, bleef hij toch eigenaar. Op het moment van zijn overlijden bleek hij opnieuw in dit fraaie landhuis te wonen. Het *Comrie House* werd in 1803 gerenoveerd.

Vader Patrick Comrie was niet alleen landeigenaar te Comrie, maar later ook als schrijver (ambtenaar) en advocaat in dienst van de overheid. Het is niet zeker of hij ook ambtsdrager in de kerk geweest is. Maar zeker is dat de beginselen van de Reformatie hem na aan het hart lagen, en dat gold ook zijn voorgeslacht. Ook moeder Rachell stamde uit een oud, aanzienlijk geslacht. Ze was de kleindochter van de bekend geworden prediker Andrew Gray, de predikant van de kathedraal te Glasgow. Patrick en Rachell kregen naast Alexander ook een dochter: Joanna. Voor het overige kunnen we over het gezin waaruit Alexander voortkomt niet veel zeggen. Comrie heeft over zijn afkomst nooit veel bijzonderheden verteld.

Trouwens, over zijn hele levensgeschiedenis bewaart hij praktisch het stilzwijgen. De enige van hem bekende jeugdherinnering is wat een kindermisje vertelde. Die herinnering is te vinden in de bepaald niet sprookjesachtige brief van Comrie, die hij schreef naar aanleiding van de waarschuwing van de heer J.J. Schultens tegen de

Kaart van Midden Schotland

Catechismusverklaring van Comrie: ‘Een juffrouw uit het huis van Ormonston, een Nichte van my, welke het in het tydelyke was tegen gelopen, en aan welke onze opvoedinge was toevertrouwt; welke, als wy uit de Schole quamen, en als kinderen speelziek en woelende waren, ons wiste te bedaaen, en tot stilte te brengen, met voor ons te leezen uit een boek, dat men genoemd had *Arabian Teals*, dat is Arabische vertellingen, in het welke zoo wonderlyke vercieringen, met ongemeene taal en figuurlyke spreekmanieren, voorquamen, dat het ons nooit verveelde die aan te horen.²⁴

In Perth heeft Comrie de Grammar School bezocht. In die dagen was dat in Schotland een soort gymnasium, waar grondig onderwijs gegeven werd in de klassieke talen. Wellicht hebben zijn ouders al vroeg gedacht aan een predikantschap voor hun zoon. We moeten beseffen dat Comrie geboren werd ‘uit een aanzienlyck geslagt’. Zoals gezegd behoorde het voorgeslacht van vaderszijde tot de

4. *Berigt*, p. 54-55.

landadel van het oude Schotland en van moederszijde nam overgrootvader Andrew Gray als predikant te Glasgow een prominente plaats in. Gray werd in 1633 te Edinburgh, in de omgeving van Perth, geboren. Al op 20-jarige leeftijd beklom hij de preekstoel. Hij moet een begaafd prediker geweest zijn. Hij overleed reeds in 1656 aan roodvonk, 22 jaren jong. Hij liet zijn vrouw Rachell Baillie en een dochter, ook Rachell genaamd, achter. De weduwe hertrouwde met Mr. George Hutcheson, die ook predikant is geweest, eerst in Irvine en later in Edinburgh. Hutcheson is in ons land vooral bekend geworden door zijn uitleg van de twaalf kleine profeten en van het boek Job.

Alexander Comrie stamt in rechte linie af van het huwelijk van Andrew Gray en Rachell Baillie. Hun dochter Rachell huwde met de heer John Vause. Uit dat huwelijk werden twee dochters geboren. De oudste heette wederom Rachell. Deze trouwde met James Drummond, die echter jong overleed. Rachell hertrouwde toen met de landeigenaar Sir Patrick Comrie. En uit dit huwelijk werden Alexander en diens zuster Joanna geboren.